

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש
כי תצא
אלול התשפ"ד בשל"ה
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור הטעם שכתב מהרי"ן בעניין הפתיחה לתפילת שחרית, אדון העולמים בעל הרחמים וכו', ר"ת אהבה, לרמוז מצות ואהבת לרעך כמוך, קודם התפילה. וטעם נוסף ממרן שליט"א כי ר"ת אהב"ה בא לרמוז שנוסח התפילה שלנו, מיוסד ומקביל לרמב"ם בספר 'אהבה', ולכן ברכת המפיל חבלי שינה וכו' כתובה בתחילת התכלאל.

השלמה לשיעור הקודם בביאור מ"ש מהרי"ן [בהקדמה לאשמורות] כי רשם את סדר י"ב האשמורות העיקריות "לאהבת המעיין", וביאור המושג החדש הזה, כי יש מצוה מיוחדת לאהוב תלמידי חכמים ובני-תורה.

בעניין הבית האחרון שבפיוט בעת רצון תחינתי וכו', הבט משמיך ורומה, ורחם עדה וכו'. חידוש שצריך להוסיף מלה, 'קיימא', קיימיה דאברהם רחמא וכו', והסיבה לכך כי שתי בריתות כרת הקב"ה עם אברהם אבינו ע"ה.

צריך להדגיש הבי"ת 'כי מרדנו בו', בפסקת לאדנ"י אלהינו הרחמים והסליחות. ושגיאה נוספת שם, כי כתבו והדפיסו שם הוי"ה במקום אדנות.

כאשר ישנם אנשים הנחפזים וממהרים, האם אפשר לקצר בפיוט דעניי לעניי ענינן, והאם ניתן לומר בסיום הפיוט רק פעם אחת י"ג מדות.

ביאור עניין ה'בת-קול', שיוצאת בכל יום ואומרת 'אוי להם לבריות מעולבונה של-תורה', וכן 'שובו בנים שובבים'. מדוע היא יוצאת, אם אף אחד אינו שומע אותה?

על פי הדברים דלעיל, ביאור מאמר הגמרא בתענית [דף כד:]: לגבי רבא אשר נענש על כך שבבית דינו מת אדם שנתחייב מלקות, כי עוררו אותו מן השמים לחזור בתשובה, אבל הוא לא התעורר. התחלת תשובה לשואל, היתכן שחכמי קשטיליא יטריחו את הקב"ה, שיוריד גשם בתקופת תמוז. ובעניין סיפורי האדמורי"ם.

שמחה גדולה לרגל פתיחת הישיבה החדשה לבני תימן 'איתן התורה'.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ן – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 756

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

לע"נ רבי יצחק בן יצחק עוזרי ורבי יחיא ואליד בן סאלם תאם ז"ל, תנצב"ה. בעבור שהתנדבו לעילוי נשמתם למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

ולהבדיל השיעור מוקדש ע"י רבי מיכאל בן דוד הי"ו, מארצות הברית לעילוי נשמת אביו רבי דוד בן מישאל ז"ל, תנצב"ה. שבשבע זה ביום שני חל יום השלושים שלו. וכמו"כ להצלחה בפרנסה, ואם ירצה השם בפרט בעסק שהוא משתדל להתחיל כעת, בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש ע"י האשה החשובה מרת רחל יהודית הי"ו – היא גיטתו של ידידנו הרה"ג חיים לוי הי"ו, אחות אשתו, ב"ה היא תרמה פעמים רבות בתקופה האחרונה.

בעזה"ה השם ברוך הוא יוסיף לה שפע רב – מארצות הברית, להצלחתה ולהצלחת כל ילדיה דוד ויאל ורעייתו נחמה ובנותיהם, אתיה אביגיל, אביחי יחזקאל, ישי משה שיחיו. וברכה מרובה בפרנסה בעבור שהתנדבה למוסדות נתיבות מהרי"ץ. כן ירבה וכן יפרוץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ה.

ביאור הטעם שכתב מהרי"ץ בעניין הפתיחה לתפילת שחרית, אדון העולמים בעל הרחמים וכו', ר"ת אהבה, לרמוז מצות ואהבת לרעך כמוך, קודם התפילה. וטעם נוסף ממרן שליט"א כי ר"ת אהב"ה בא לרמוז שנוסח התפילה שלנו, מיוסד ומקביל לרמב"ם בספר 'אהבה', ולכן ברכת המפיל חבלי שינה וכו' כתובה בתחילת התכלאל.

נתחיל במה שאנחנו פותחים את תפילת שחרית בכל בוקר, אדון העולמים בעל הרחמים, גדול העצה דרכו נערצה וכו'.

מהרי"ץ זיע"א כתב על זאת בעץ חיים [דף ה' ע"א] בזה"ל, כתוב בנימוקי מהרי"ץ צעדי ז"ל וזה לשונו, נהגו לפתוח בזה השבת, כמו שאמרו חכמינו ז"ל [ברכות דף לב.], לעולם יסדר שבחו של הקב"ה, ואח"כ יתפלל. לפני כל תפילה, צריך לסדר את שבחי הקב"ה. לכן גם את האשמורות מתחילים בפסוק והוא רחום וגו', אשרי יושבי ביתך וגו' תהלה לדוד וגו' – כפי שמהרי"ץ כתב בהקדמתו – כיון שזהו שבח גדול ותהלה להי"ת. לכן גם לפני הסליחות, פותחים בשבחים. וכאשר נז' כבר בסדר רב עמרם גאון.

ומהי הסיבה, שהמלים בפתיחת א'דון העולמים, ב'על הרחמים וכו', מסודרות לפי אל"ף בי"ת? וזה השבת, ניתקן ונתיסד על סדר אל"ף בי"ת, כמו שכתוב בספר זכירה, כשעלה רבי אליעזר

הקליר לרקיע, שאל באיזה סדר המלאכים משבחים. ואמרו לו, בדרך אל"ף בי"ת. ולכך ניתקנו רוב הבקשות על דרך זה ע"כ.

עוד כתב, ותחילת שבח זה אדון העולמים בעל הרחמים, ראשי תיבות אהבה. לרמוז למה שאמרו חכמינו ז"ל שיכוין אדם לקיים מצות [ויקרא י"ט, י"ח] ואהבת לרעך כמוך, שהיא כללית לכמה מצוות עכ"ל.

מתחילים עם אהב"ה, מפני שחז"ל אמרו, כי לפני שהאדם מתפלל, שיכוין 'ואהבת לרעך כמוך', בגלל שהיא כללית לכמה מצוות. העניין הזה של אהבת הרעים, זאת מצוה כוללת, וכנז' בירושלמי פ"ט דנדרים, וע"ע רמב"ם פ"י מדעות הל"ג, ושאר ספרים. עוד מעט נראה, שמהרי"ץ יביא סיבה אחרת.

הוא אומר, 'חז"ל', אבל אין הכוונה לבעלי הש"ס, כי המקור הראשון לכך הוא האר"י ז"ל. לפעמים ישנם מפרשים שכותבים 'חז"ל', למרות שזה לאו דוקא מחכמי הש"ס ומהמדרשים. אפילו לחכמים אחרונים. אין מכך שאלה. הדבר מצוי. אמנם לא כל כך שכית, אבל בהחלט יתכן.

לפי מה שציין לי מישוה, יתכן היה שהכוונה לחז"ל ממש, כי כתב לעיין במס' כלה רבתי פרק ששי. אך כשעיינתי שם, לא מצאתי קשר, רק כתוב שם, בשעת מיתתו של ר' אליעזר, נכנסו תלמידיו וישבו לפניו ואמרו לו, רבינו, למדנו הלכה. אמר להם, מה אלמדכם. צאו והזהירו איש בכבוד חברו. ובגמרא שם, דכתיב ואהבת לרעך כמוך אני י"ו, ואע"ג דאמרי להו רחומי חבריכו כי קימיתו קמי מריכו דחזי קריתו ע"כ. ועמ"ש על זה בביאור הגר"ח"ק.

וזה לשון ספר אור ישראל בדף פ"ג ע"ג, וקודם שיתחיל להתפלל, יאמר 'הריני מקבל עלי מצות ואהבת לרעך כמוך, והריני אוהב כל בן ישראל כנפשי ובמאודי' ע"כ. פסקא זו היא תוספת בעץ חיים מהדורא בתרא, ובכתי"ק נכתבה בגליון.

והנה ראו הראשונים – הכוונה לחכמי תימן הראשונים שיסדו פסקא זו וכדלקמן – לרמוז מצות 'ואהבת לרעך כמוך' בראשית התפילה, כדי שיזכה כל אדם להיות לו חלק בכוונות

את הנוסח הזה, אדון העולמים בעל הרחמים וכו', שזה אינו נוסח מן הקדמונים, כי קבעו את זה חכמי תימן בדורות האחרונים, אבל הדבר נתפשט אצלנו ברוב וכנראה אף בכל הקהילות. רצו להגיד בכך, שהנוסח שלנו [התימנים], לקוח מהרמב"ם, בספר אהבה. או לפי האומ' שלקח הוא אותו מאתנו, מתואם אתו או נתמך על ידו. מה שברור שיש השפעה גדולה, כמו שדיברנו בס"ד בזמנו. לכן אנחנו כמו מכריזים ואומרים, ספר אהבה.

יש עוד להאריך בנושא, אבל קיצרתי, כיון שהכל מסודר כבר בנפלאות מתורתך פ' צו ע"פ על מוקדה. [ואף שעניין זה שהנוסח שלנו לקוח מספר אהבה, כבר כתוב בהקדמת הרבה תכאליל, רצו לרמוז זאת גם בתחילת התפילה. אך לענ"ד יש לומר שהם רצו לרמוז עניין חשוב יותר, שיש בו תועלת רבה. ואם יש להעיר עליהם, אין להעיר אלא מדוע לא כתבו גם רמז זה כתוספת נופך. איתמר.

אמנם לדעתי עניין זה חשוב לא פחות, אם לא יותר, כיון שרצו למנוע בכך ויכוחים ומחלוקות, כי בזמנם התחילו להיכנס שינויים בנוסחאות התפילה על פי נוסח הספרדים, וגרם הדבר להתנצחויות ומריבות, כמו שביארנו שם בנפלאות מתורתך. ודרך צחות יש לומר, כי הכל הולך אל מקום אחד, ושני הפירושים איתנהו. שע"י ימנעו המחלוקות, ויקיימו מצות ואהבת לרעך כמוך, כי סוף סוף הן בלדי והן שאמי, אלו ואלו דא"ח נינהו... יב"ן].

לכן למשל ישנו דבר מיוחד בתכלאל, שאין אותו בשום סידור. מתחילים את הסידור, עם ק"ש שעל המטה. ישנם כאלה המתפללים. מה קרה? ככה מתחילים? אין סידור כזה בעולם, בעדות אחרות, רק בקהילותינו. חוץ מתכלאל תורת אבות, שנדפס בזמנינו, שהוא שינה זאת, ושם את ק"ש שעל המטה אחרי ערבית. עשה כפי הסידורים האחרים, של עדות אחרות. וכבר כתוב שם בשער, שזו 'עריכה חדשה'. אבל בכל הדורות, התכלאל מתחיל בק"ש שעל המטה. בלי יוצא מן הכלל.

גם דבר זה, הוא על-פי הרמב"ם בהלכות תפילה [פרק שביעי הל"א] וז"ל, כשתיקנו חכמים דברי

ובמצוות שחבירו עושה. כאשר האדם אוהב את השני, אהבת רעים, הם משותפים. הרדב"ז אומר [שו"ת הרדב"ז חלק ג' סימן תתק"י], כי בעם ישראל מקובל, שכל קהילה עושים לעצמם בית הכנסת לבד. לא מתערבבים אנשים בלי קשר האחד אל השני, אנשים שבאו ממקום אחר עושים לעצמם בית הכנסת לבד, כדי שהתפילה תהיה באהבה ואחוה שלום ורעות. משא"כ אם הם אנשים שאינם מכירים, שיש להם טבעים אחרים ותכונות אחרות.

כך כתוב בשו"ת הרדב"ז שם, ואי לאו דמיסתפינא, הוה אמינא דטב ליה להתפלל ביחיד, מלהתפלל בחברת בני אדם שאין דעתו נוחה מהם. עוד יש טעם אחר, דאין ראוי לאדם שיתפלל אלא במקום שלבו חפץ. כי היכי דאמרינן, אין אדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ. וטעמו של דבר, כי בהביט האדם אל מי שדעתו נוחה בו, נפשו מתעוררת אל הכוונה השלימה, ודעתו מתרחבת, ולבו שמת, ונחה עליו אז רוח ה', כענין שאמרו בנבואה.

ובהמשך הוא כותב, ולפיכך נהגו בכל גלילות ישראל, שכל בני עיר ולשון אחד עושין להם קהל בפני עצמו, ולא יתערבו עם אנשי עיר ולשון אחר, ולא היה אחד מהרבנים שמיחה בידם. כי בחילוק המקומות והלשונות, יתחלקו הלבבות, ואין קילוסן עולה יפה. ובהיותם כולם בני עיר אחת ולשון אחד, יהיה השלום מתוך ביניהם, לפי שכל אחד מכיר מקומו וערכו.

אם-כן, משום הכי לפני התחלת התפילה, רומזים לנו ר"ת אהב"ה, לעורר על ההתחלה את אהבת איש לרעהו, 'ואהבת לרעך כמוך'.

מוסיף מהרי"ן, ודבר זה מתורתו של רבינו האר"י זלה"ה למדנו וז"ל, האדם על ידי האחדות שיש לו עם כל ישראל, הוא כגוף אחד, ויש לו חלק עם כל המצוות. ומשום זה, הצדיק מכפר על כל הדור, על ידי שמצטערים במיתתו, והוא על ידי האחדות שכולם כנפש אחת וכו', הובאו דבריו ז"ל בספר פרי עץ חיים דף מ' ע"ב ודף ע' ע"ג.

אני הקטן הייתי אומר, לולא דבריהם, כי הסיבה שקבעו בהתחלת התפילה ר"ת אהב"ה, מי שייסד

תפילות אלו, תיקנו ברכות אחרות לברך אותן בכל יום, אלו הן. כשיכנס אדם למטתו לישן בלילה מברך, ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, המפיל חבלי שינה על עיני וכו'.

ובהלכה ג', בשעה שייקץ בסוף שנתו, מברך והוא על מטתו כך, אלהי הנשמה וכו'. לכן מתחילים עם ק"ש שעל המטה.

למעשה, היעב"ץ מעצמו חשב כך. הוא כותב, תמהתי למה היפכו את הסדר? הוא מתפלא על הסדר שלהם, למה התחילו עם תפילת שחרית? הרי צריכים להתחיל עם הלילה, כפי הסדר בפסוק, 'ובשכבך ובקומך'. הוא לא מביא את הרמב"ם, אבל הוא כותב כי מהגמרא בברכות [דף ס:] כך נראה.

בגמרא שם כתוב, לפני ברכות השחר, בזה"ל, הנכנס לישן על מטתו, אומר מ'שמע ישראל' עד 'והיה אם שמוע', ואומר ברוך המפיל חבלי שינה וכו'. ואח"כ באות הברכות האחרות, כי מתעורר, אומר אלהי [ה]נשמה וכו'. כך היעב"ץ טוען, בסוף ההקדמה שלו, הנקראת סולם בית אל, והוא אומר תירוץ על זה. ברם מעיקרא היה נראה לו מעצמו, כי כך היה צריך להיות. וכבר הרחבתי על כך בס"ד בשו"ת עולת יצחק ח"ג סי' י' אות ח'.

אולי מהגמרא אין כ"כ הכרח, כי לפני כן מובא בגמ', הנכנס לבית הכסא, אומר התכבדו מכובדים וכו'. כי נפיק, אומר ברוך אשר יצר את האדם בחכמה וכו'. לפני שהתחילו בכלל עם ברכת השינה, המפיל חבלי שינה וכו'. אבל ברמב"ם, הדבר בודאי כך.

*

מה שהם אומרים כי הסיבה [לר"ת אהב"ה] היא, בכדי לעורר לפני התפילה, שהאדם יכוין להתחבר ולהתקשר ולאהוב את כל אדם מישראל.

המגן אברהם הביא זאת בסימן מ"ו, והמחצית השקל מסביר זאת, וכן הקיצור שלחן ערוך העתיק את זה, וגם אני המשכתי בכך בשלחן ערוך המקוצר [סימן י"א סעיף ב'], וכתבתי בזה"ל, גם יקבל עליו קודם כל תפילה מצות ואהבת לרעך כמוך, ויכוין לאהוב את כל אחד מישראל כנפשו.

כי אם חס"ו שלום יש פירוד לבבות ישראל למטה, אז גם למעלה אין אחדות. אבל כשמתאחדים למטה, נגרם אחדות ודבקות נפשית להם למעלה, ועל ידי זה גם תפילותיהם מתאחדות ונכללות יחד, ואז התפילה רצויה לפניו יתברך. ולכן מנהגינו לפתוח קודם ברכות השחר בשבח א'דון העולמים, ב'על הרחמים וכו', שהוא ראשי תיבות אהב"ה.

כי כאשר האדם מקבל עליו מצות ואהבת לרעך כמוך, הדבר עושה שינה אחדות בין כולם. ואם ישנה אחדות בגופים, אזי ישנה אחדות גם בנפשות. מאחר שהנפשות מתאחדות, אז כל התפילות מתאגדות ביחד, וממילא התפילות כולן מגיעות בבת אחת. לכן רצוי שכולם ישתתפו.

*

ידידנו הרב אלון גרטי הי"ו הביא לי מאמר מכת"י שנדפס מקרוב ושלא היכרתיו, קונטרס בית הלוי – מאמר אהבת ישראל, של הג"ר יהושע בר סלוביץ'יק. הוא מאריך על כך, ומסביר [בדף ל"ו] כי על זה נאמר [ישעיהו נ"ז, י"ג] בְּזַעֲקָךָ יִצְלַח קְבוּצֶיךָ. אצל עם ישראל, עיקר המעלה היא לא בריבוי, דהיינו שישנם הרבה אנשים, אלא בזה שכולם מקובצים באהבה ואחוה שלום ורעות.

וזהו המבואר בספרי המוסר, אשר קודם התפילה יתבונן כל אדם במצות 'ואהבת לרעך כמוך', כדי לקשור לב כולם כאחד.

הוא כותב, 'בספרי המוסר', אבל האר"י ז"ל הוא שאמר זאת. אולי הוא לא רצה לכתוב 'קבלה', כי כידוע הליטאים מסתירים את העניינים הנסתרים, לא מבליטים את זה. אפילו שהיו אשר למדו וידעו, אבל הדבר היה בסתר. לכן הוא החליף וכתב, 'בספרי המוסר'. או דלמא, שהוא דייק בדבר. כי האר"י לא כתב, 'להתבונן' בכך לפני התפילה, אלא שיקבל עליו את המצוה הזאת. א"כ שמא ישנם אכן ספרי מוסר אשר כתבו להסביר זאת, כי לא העיקר שתקבל עליך, אלא צריך שהאדם יתבונן ויתעמק בזה. אין העיקר שהאדם יקבל, אם איננו חושב מה הוא אומר. צריך להקדיש זמן מה למחשבה הזאת, ואז ממילא הדבר פועל.

מהרי"ץ מדבר שם, כמה חשוב שהאדם יתפלל בבכיה, כי על ידי זה התפילה מתקבלת. כפי שנאמר [תהלים ל', ו'] **בְּעָרְבַּ יִלִּין בְּכִי, וְלִבְקָר רָנָה**. לכן ישנם כאלה האומרים, שלא בכל תפילה צריך לבכות, אלא רק בערבית. אבל בדרכי מקובל, כי לא משנה באיזו תפילה המדובר.

ממשיך וכותב מהרי"ץ, ולא הייתי רוצה להאריך, יען כי הספרים בעזר ה' מצויים ביד כל אדם. אמנם להיות כי אתה ידידי המעיין, ישמך ה', נפלאה 'אהבתך' לי. לכן 'לאהבתך' ולהקל מעליך החיפוש בספרים, לא אוציא הנייר חלק, ואסדר לך פה בקוצר ממה שמצאתי לרז"ל מענייני סגולת הבכיה. ע"כ.

הפלא ופלא. הוא מצא סגנון כזה בדיוק, שמהרי"ץ מיקל על המעיין, שלא יצטרך לחפש בספרים, אחת פה ואחת שם, אלא אסדר לך זאת כאן.

הוספת העורך: כותב על כך הרב יוחאי צבי, ואני אומר, אשרינו שזכינו שיש לנו את מרן שליט"א שאין כמוהו בידיעת עומק דעתו של מהרי"ץ, וברגע כמימריה פירש לנו לשון נדירה זו ממש כדעתו.

לשון הנמצאת בכתבי מהרי"ץ רק פעם אחת, ובשאר הספרים כולם לא נמצאת כלל (לפי מה שחיפשתי).

כיצד ניתן לדעת, שהדבר 'לא נמצא כלל'?

תשובה מהקהל: כיום באמצעות 'אוצר החכמה' במחשב, ניתן לדעת.

תגובת מרן שליט"א: אכן. האמת היא, שצריכים אנחנו לשבח את הקב"ה על זאת, כי היום בדורנו יש את 'אוצר החכמה'. הוא חיפש שם ולא מצא בשום ספר, את המלים הללו. אבל הוא מצא משהו כמעט אותו הדבר. רק בספר אחד. אוצר החכמה, כשמו כן הוא, זהו ממש אוצר בלום. פלא עצום, שזכינו בדור הזה לכך. כי אפשר לברר הרבה דברים בקלות, ולהגיע למקורות נדירים ונדחים. עשרות אלפי ספרים. תוך זמן קצר ביותר. פעם היה צריך לנדוד לספריות, ולשבת שעות ע"ג שעות. אולי צריכים ממש לשבח את הקב"ה כמעט כל יום על כך, אם אפשר. או בכל פעם שמתמשים בזה.

השלמה לשיעור הקודם בביאור מ"ש מהרי"ץ [בהקדמה לאשמורות] כי רשם את סדר י"ב האשמורות העיקריות "לאהבת המעיין", וביאור המושג החדש הזה, כי יש מצוה מיוחדת לאהוב תלמידי חכמים ובני-תורה.

על כל פנים, הסיבה שהקדמתי את כל זאת, כי בשיעור הקודם הבאנו בס"ד שמהרי"ץ כתב [בע"ח בהקדמה לאשמורות], כי 'לאהבת המעיין' הוא רושם את סדר י"ב האשמורות, מה שמחוייב עפ"י הראשונים ועפ"י האר"י. שאלנו אז, מה הפירוש 'לאהבת המעיין'? והסברנו זאת בס"ד.

בעיקבות השיעור, קיבלתי מכתב מעניין נוסף, מידידנו הרה"ג יוחאי צבי הי"ו, בזה הלשון, בס"ד יום ה' י"א אלול התשפ"ד.

לכבוד מו"ר עמוד התורה וההוראה מרן הגאון הגדול רבי יצחק רצאבי שליט"א.

בענין לשון 'לאהבת המעיין' שנקט מהרי"ץ זצוק"ל בהקדמה לאשמורות, שמתחילה חשבתי שהוא כעין 'לתועלת הקורא הרוצה לעיין עוד בעניין, וכת"ר ביאר לי שהוא 'בגלל שאני אוהב אותך' אחשוך ממך את החיפוש בספרים, ושבדורו של מהרי"ץ (וגם אחריו) הדבר לא היה נוגע למעשה וכו', שמחתי למצוא שכך כתב מהרי"ץ כמעט מלה במלה במקום אחר (הביאם כת"ר בפסקי מהרי"ץ ח"א עמ' רכט).

הפלא ופלא. הרי הוא זה ששאל ועורר את העניין, מה זה 'לאהבת המעיין'? היה נראה לו, כביכול זהו משהו מיותר, לא משמעותי. וכאשר הוא שאל אותי, מיד עניתי לו, לא. מהרי"ץ רצה להגיד, כי הוא לכשעצמו לא היה מעתיק זאת, כיון שהדבר כתוב כבר בספרים וכו', רק 'לאהבת המעיין' – כיון שאני אוהב אותך המעיין – כתבתי לך זאת. בזמן מהרי"ץ לא היה צורך בכך, הדבר היה מיותר, כיון שאמרו את כל האשמורות. זה היה אז משהו נדיר, אם מישוהו יצטרך להגיד רק את הקיצור.

כעת, תשמעו דבר מעניין. הוא מצא שמהרי"ץ שכתב דבר כזה בדיוק. 'בול'. הדבר מובא בפסקי מהרי"ץ, אבל המקור לכך הוא בספרו של מהרי"ץ מעיל קטון. וז"ל, **מְעַנִּין סְגוּלַת הַבְּכִיָּה בַתְּפִילָּה, הָאֲרִיכּוּ בַכֶּמָּה מְקוּמוֹת בַּגְּמָרָא וּבַזוּהָר עַד מְאֹד, וְכַאֲמָרָם ז"ל בַּגְּמָרָא כָּל הַשְּׁעָרִים נִנְעָלוּ חוּץ מִשְׁעָרֵי דַמְעָה**.

ברם, צריכים להיזהר. משום מה, לפעמים באוצה"ח 'נעלמים' דברים. אי אפשר להיות בטוח, שבגלל שלא מצאו שם, אזי הדבר אינו קיים. גם צריכים לדעת, כיצד למצוא. ואכמ"ל.

שאלה מהקהל: המלים הללו, אינן מועתקות מהספר חמדת ימים?

תשובת מרן שליט"א: לא. גם המלים לפני כן שהוסיף מהרי"ץ, 'זהם יהיו בעוזריו' – מה שדיברנו על כך בזמנו, לגבי י"ב אורות העליונים, שהדבר יעזור לאדם, יהיה לו סיעתא דשמיא בלימוד וכו' – זה לא כתוב בחמדת ימים. והוא גם מציין, 'משנת חסידים'. וגם שם אינו.

כך הוא כותב, חוץ מפעם אחת (בהקשר אחר, בהקדמת ספר שרשי המצוות לרבי יוסף בן אברהם אלמושנינו זלה"ה ממגורשי ספרד, שכתב: ולעורר 'אהבת המעיין' לא אעלים מה שימצא מהתועלות באלה השרשים, נוסף על מה שזכרו הרבנים ז"ל בחיבוריהם. עכ"ל).

ומעניין לעניין באותו עניין, כת"ר כתב בביאורו 'מילי דאבות' (עמ' קנג) על פסוק "נפלאה אהבתך לי" שאמר דוד המלך ע"ה על יהונתן, שמשמעות הלשון היא שאתה יהונתן אהבת אותי מאד, והביא שכך פירשו הרשב"ץ והרלב"ג, ולפי זה צריך לפרש במשנה "אהבת דוד ויהונתן" האהבה שהיתה ביניהם אבל מצד יהונתן, והקדים התנא לדוד מצד חשיבותו. אך כת"ר ציין שהמצודת דוד פירש האהבה שאהבתך (דוד ליהונתן) היא אהבה נפלאה וכו'.

לפי הקשר לשונו של מהרי"ץ, עולה לכאורה שהוא ביאר כמצודת דוד. אך כמובן שאין הכרח, כי אפשר שרק לתפארת הכתיבה השתמש בלשון הפסוק (ובפרט שיש גם מי שפירש כך), אבל לא שכך הבין בפסוק.

תודה רבה – יוחאי צבי.

אשריו ואשרי חלקו. וירבו כמותו בישראל.

*

אבל מכך התעוררתי בס"ד, לדבר נוסף.

מהו המושג הזה, 'אהבת המעיין' וכי ישנה מצוה, לאהוב את המעיינים? מהרי"ץ אוהב, את מי

שמעיין בספרו? הרי ישנה מצוה כללית, 'ואהבת לרעך כמוך'.

ובמעיל קטון מהרי"ץ חוזר על סגנון 'אהבה' פעמיים, נפלאה אהבתך, ושוב לאהבתך. הלא דבר הוא.

בזכות הדברים דלעיל, המשכתי להבין מה כתוב פה? להתעמק מהו העניין בכך?

צריכים לדעת, כי האף אמנם שישנה מצוה כללית לאהוב את עם ישראל, כפי שנאמר 'ואהבת לרעך כמוך', אבל לגבי לומדי תורה, ישנו עניין מיוחד לאהוב אותם. זהו דבר חידוש.

כמו־כן לגבי מצות גמילות חסד, צריכים לדעת כי ישנם אנשים שאצלם צריך להתנהג אחרת. אי אפשר להגיד, שכולם אותו הדבר. ישנו עניין יותר לעשות חסד עם אנשים חשובים, יראי שמים ותלמידי חכמים, משאר האנשים האחרים. גם בעניין אהבת ישראל, ישנו עניין לאהוב תלמידי חכמים יותר.

המקור לכך, מובא בקונטרס שהבאתי בפניכם מקודם – מן השמים זיכו אותי, שקיבלתי את הקונטרס הזה בדיוק בימים האלה – המוציא לאור כתב זאת שם [בדף כ"ג] בזה"ל, מצות אהבה מיוחדת, כלפי תלמידי חכמים.

הנה בפשטות משמע שאף דרגת האהבה שוה בכולם, שצריך לאהוב כל אחד ואחד מישראל כגופו, שזה כולל את עמי הארצות כמו את התלמידים, אולם באמת כלפי תלמידי חכמים מצינו חיוב של אהבה יתירה. כמו שכתבו מהרש"א ז"ל בפסחים [דף כ"ב ע"ב] והשל"ה הקדוש [שער האותיות אות ב' בהג"ה], שלמדים מן הכתוב 'ואהבת את יי' אלהיך', 'את' לרבות תלמידי חכמים.

ישנו כאן ריבוי מיוחד, לאהוב תלמידי חכמים יותר, חוץ ממצות 'ואהבת לרעך כמוך', שזה לכל ישראל כולם.

וכן הוא בספר חרדים [פרק ט' אות י"ג ופרק י']. וביאר השל"ה ז"ל, שכלפי תלמידי חכמים יש מצות אהבה וחיבה יתירה, מלבד מצות האהבה הכללית שחייב לאהוב כל אחד מישראל כגופו. הפלא ופלא.

שערי יצחק – השיעור השבועי

בעניין הבית האחרון שבפיוט בעת רצון תחנת וכו',
הבט משמך ורומה, ורחם עדה וכו'. חידוש שצריך
להוסיף מלה, 'קיימא', קיימיה דאברהם רחמא וכו',
והסיבה לכך כי שתי בריתות כרת הקב"ה עם אברהם
אבינו ע"ה.

בפיוט שבאשמורות, בַּעֲת רָצוֹן תַּחֲנַנְתִּי וכו', אנחנו
הרי מוסיפים כך, הַבֵּט מִשְׁמִיךְ וְרֹמָה, וְרַחֵם עֲדָה
זְעוּמָה, וְנַחֵם עֲנִיָּה שׁוֹמְמָה. וְאִדְכָּר לָן קִיּוּמִיהָ
דְּאַבְרָהָם רַחֲמָא, אֲב הַמּוֹן קִהְלָתִי.

לא ארחיב בכך, כי כבר כתבתי בהרחבה על
הנושא הזה, בקובץ דברי חפץ חלק כ"א, למה
חשוב להוסיף את הפיסקא הזאת. כי הר"ת של
פיוט, הוא ב"ך מש"ה. זהו שם המחבר, משה.
מאסנו, שלשתן, הבט. חייב להיות כך. אי אפשר
להתחיל, 'ורחם'. אמנם מהרי"ץ לא כתב כך, והוא
טוען טענה חזקה, כי א"כ חסר פה. שהרי 'ונחם'
עניה שוממה זהו ה'סוגר' של 'ורחם'.

במלים אחרות, הרי בכל 'בית' מפיוט זה, ישנן
ארבע פיסקאות. כגון ב'בית' השני, פִּי נִמְכְּרָנוּ
לְעֶרְלִים, אֲדוֹמִיִּים וַיִּשְׁמַעְאֲלִים. ה'דלת' היא
במלים 'כי נמכרנו לערלים', ו'הסוגר' הוא במלים
'אדומיים וישמעאלים'. וכן בהמשך, עֲמָלָקִים וְגַם
גְּבָלִים, דלת. אֲשֶׁר שׁוֹנְאִים יַחֲדָתִי, סוגר.

א"כ בנ"ד, הבט משמך ורומה, ורחם עדה זעומה,
ונחם עניה שוממה וכו', ישנן כאן חמש פיסקאות.
טוב, אבל מצד שני, מה לעשות? המחבר כתב כך,
כי הוא רצה לרמוז את שמו. לכן הוא היה חייב
להוסיף ה"א.

ולגבי השאלה, למה בכולם יש ארבע פיסקאות,
וכאן חמש? זאת איננה שאלה, כיון שזהו הבית
האחרון. זהו כפי שאנחנו עושים סיום בסוף
התקיעות. בהרבה נושאים, אנחנו עושים בסיום
הוספה. כמו בסוף הפרשה, לא בקס"ת אלא
כששונים יחד את הפרשה, שכופלים את הפסוק
האחרון. וכן בתקיעות, כפי שהסברתי בשלחן
ערוך המקוצר [סימן ק"י בעיני יצחק הערה ל', ד"ה
ומסורת, עמ' קע"ה], למה אנחנו עושים סיום בסוף
התקיעה. [מרן שליט"א מדגים זאת. העורך]. ישנם
כאלה הטוענים, כי בכך הוספת שבר לתקיעה.
אבל אנחנו אומרים, כי כך נגמר הסיום. זהו כפי
שאף אחד אינו מסיים את הפסוק, 'בראשית ברא

יתכן כי לכן מהרי"ץ כתב, 'לאהבת המעיין'. אם
הינך מעיין בספר שלי, בתורת תלמיד חכם, כך
תורה, אזי אני אוהב אותך באופן מיוחד.

והוא – המו"ל שם – מוסיף עוד משהו, בזה"ל,
ואמנם הרמב"ם בהלכות דעות, לא הזכיר דבר
זה, שיש מצות אהבה מיוחדת לתלמידי חכמים.
רק הזכיר [פרק ו' הל"ב], 'מצות עשה להידבק
בחכמים ובתלמידיהם, כדי ללמוד ממעשיהם,
בעניין שנאמר ובו תדבק וכו'. וכי אפשר להידבק
בשכינה? אלא, תידבק בתלמידי חכמים. הרמב"ם
מסביר את הטעם, 'כדי ללמוד ממעשיהם'.

אבל בנדון דידן, הדבר אינו שייך. כי כעת מהרי"ץ
כבר בעולם האמת, והמעיינים ישנם בכל הדורות.
לא נראה, שהדבר קשור אל הרמב"ם הזה. בדורו,
הדבר יכול להיות, שילמד ממעשיהם. אבל לגבי
מה שהוא כתב בספרים, שזה שייך גם אחרי שהוא
כבר בעולם האמת, אזי מסתברא כי מהרי"ץ אוהב
את המעיינים, את תלמידי החכמים, הוא יען כי
ישנו עניין מיוחד לאהוב אותם. ככה מתקשרים עם
המחבר, בפרט מי שמשורש אותה נשמה. ו'כמים
הפנים לפנים'.

לגבי רב ותלמידו, זה יותר. כאשר פירש במשכיל
שיר ידידות, מה שכתב מהרש"ש בשיר אבי יהודה
יעורר ציר תעודה וכו' ונפשי נשקה נפשו בחשקה
[אות י'] וז"ל, כמ"ש האר"י ז"ל, שהרב נתן מרוחו
לתלמידו, ולכן מתקשרים זה בזה קשר אמיץ
וחזק, ונפשו קשורה בנפשו, בסוד ותדבק נפש דוד
ביהונתן, ואז הם מתחברים לעולם, ויש להם
שייכות זה בזה יותר מהאב והבן. ומכאן נראה
שהפייטן ז"ל הוא הרב, ושולח לתלמידו.
מדקאמר ונפשי נשקה נפשו, ש"מ שהוא משפיע
ולא נשפע יעו"ש, ובמ"ש בס"ד בנפלאות
מתורתך פ' ואתחנן ע"פ ויתעבר י"י בי למענכם.

שאלה מהקהל: כתוב לגבי יהושפט המלך,
כשראה ת"ח היה מחבק אותו ומנשק אותו.

תשובת מרן שליט"א: יפה. טוב שהזכרת לי. כתוב
במס' מכות [דף כד.] שיהושפט מלך יהודה, בשעה
שהיה רואה תלמיד חכם, היה עומד מכסאו
ומחבקו ומנשקו וקורא לו רבי רבי מרי מרי.

אלהים את השמים ואת הארץ, בפתאומיות, אלא מסיימים במשיכת הניגון והרחבתו, ואת הארץ. כל דבר שמסיימים, מושכים אותו. במשך היכל, המה יעלו בקר [שמות י"ט, י"ג]. כאשר מסיימים משהו, מושכים אותו. אותו הדבר בנ"ד, בסוף הפיוט ישנה תוספת.

למשל, בפיוט אדון הסליחות, בוחן לבבות וכו', בבית האחרון ישנן שש פסקאות. פועל ישועות. צופה עתידות. קורא הדורות. רוכב ערבות. שומע תפלות. תמים דעות. אפילו שבכל בית שביתר הפיוט, יש רק ארבע פסקאות, מ"מ בבית האחרון ישנן שש פסקאות. אולם זאת איננה ראייה, כיון שזהו סוף הפיוט, שהוא לפי סדר אלף בית. והיה הכרח לגמור כך. זה לא תלוי בפייטן, שמחבר את הפיוט כפי תכניתו העצמית. אבל בכל אופן, רואים שהפייטן השאיר זאת לסוף.

*

ברם, ישנו כאן חידוש נוסף.

הרי הפיוט הזה, הוא הקדמה לסליחה רחמנא, אדבר לן קיימא דאברהם רחמא, גדיל ויעבר. ובדקתי בהרבה נוסחאות, ומצאתי כי חסרה לנו כאן מלה. ואז יוצא, שיש לנו כאן בבית הזה, שש פסקאות, ולא חמש. וא"כ זה יותר טוב. גירסתם, ואדבר לן קיימא, קיימא דאברהם רחמא, אב המון קהלת. ואז יוצא, שבעצם זה שלוש-שלוש.

א"כ הניגון צריך להיות כך, הפט משמך ורומה, ורחם עדה זעומה, ונחם עניה שוממה. שלוש פסקאות. ואח"כ, ואדבר לן קיימא, קיימא דאברהם רחמא, אב המון קהלת. שלוש שלוש פסקאות, ובכל פסקא שלש מלים. כמו לפני כן, שזה בדבר"כ שלוש. פעת רצון תחנתי. לך צורי ורנתי וכו'. שלשתן עתה בקשנו, ואתה אל תחננו וכו'. אותו הדבר בנ"ד.

לבד לא מרגישים פגם וחסרון בעניין הזה, כי חושבים שזה בהכרח צ"ל כמו ב'רחמנא' לאחר מכן. אולם לאחר שרואים את הנוסחא הזאת – בהרבה כת"י כתוב כך – ומובן שזה גם חרוז טוב, ורומה, זעומה, שוממה. קיימא, רחמא – חושבני כי זאת גירסא אמיתית. כך הדבר יצא מן המחבר.

והסיבה שרבים מחקו זאת, מפני שלא הבינו, מה זה 'קיימא קיימיה' דאברהם רחמא? למה פעמיים, קיימא קיימיה? הרי זהו אותו הדבר? וכי בשביל החרוז, יוסיפו מלה?

יוצא שאמנם הדבר מתאים, אבל צריכים להסביר מדוע פעמיים?

מה שיכול להיות, כך נלע"ד בס"ד, שישנו הבדל בין 'קיימא' לבין 'קיימיה'. שמדברים פה, שהקב"ה יזכור לנו את ברית י"ג מדות, וגם את קיימיה דאברהם רחמא. אבל במלים זה לא כ"כ מסתדר. אולם עיינתי ומצאתי, כי הקב"ה כרת עם אברהם אבינו, שתי בריתות. ישנן שתי הבטחות. נאמר בפסוק כך, ביום ההוא פרת י"י את אברהם ברית לאמר, לזרעך נתתי את הארץ הזאת וגו'. זהו דבר אחד. הקב"ה הבטיח לו את ארץ ישראל. והדבר השני, ברית מילה. מי שמהול, אינו יורד לגיהנם. כך כתוב בבתנחומא, ובמדרש תהלים. ישנה על כך אריכות בספרים.

יוצא שבעצם לאברהם אבינו ישנן שתי בריתות, ברית הארץ וברית המילה. אם כן, הדבר ממש מתאים. ורחם עדה זעומה, ונחם עניה שוממה. רחם עדה זעומה, זה עם ישראל. עדת ישראל. עניה שוממה, זה ירושלם, כמ"ש [ישעיהו נ"ד, י"א] עניה סערה לא נחמה. 'קיימא, קיימיה' דאברהם רחמא, שתי בריתות. כי יש גם את הברית מילה, וגם את ברית הארץ.

מצוה לתקן זאת בסידורים. פשוט לא הבינו את הכפילות, התבלבל כאן הקטע הזה שבפיוט, לכן צריכים להשלים זאת.

צריך להדגיש הבי"ת 'כי מרדנו בו, בפיסקת לאדני אלהינו הרחמים והסליחות. ושגיאה נוספת שם, כי כתבו והדפיסו שם הוי"ה במקום אדנות.

ישנו דבר נוסף, שצריכים לתקן בכל הסידורים, גם בהוצאות שלנו [התימנים]. לא שמנו לב לכך. הדבר בזכות בני הרה"ג נסים הי"ו. כולם ועכ"פ רבים אומרים – וכך גם הדפיסו בסידורים – לאדני אלהינו הרחמים והסליחות, פי מרדנו בו. מבטאים את האות בי"ת, במלה 'בו', רפה. ולכן גם ישנם כאלה שאומרים את המלים ביחד, 'כי מרדנו בו'. אבל הדבר אינו נכון, כי הפסוק אינו כך.

כאשר ישנם אנשים הנחפזים וממהרים, האם אפשר לקצר בפיוט דַּעְנִי לַעֲנִי עֲנִינִי, והאם ניתן לומר בסיום הפיוט רק פעם אחת י"ג מדות.

בני הרה"ג שאול הי"ו שאל אותי שאלה חשובה מעניינת, בקשר לפיוט דַּעְנִי לַעֲנִי.

ישנם אנשים, שהם לחוצים וממהרים. מצד אחד, רצונם להגיד י"ג מדות. ולהוסיף עוד אחד. ואין כ"כ זמן, להגיד את כל פסקת דַּעְנִי לַעֲנִי.

הם שואלים, שתי שאלות. א' האם ניתן לדלג את הפסקא הזאת, ב' האם ניתן להגיד אז רק פעם אחת י"ג מדות.

עניתי לו, הרי יש כאן, שנים מקרא ואחד תרגום. כך תיקנו. זה לא שישנה כאן 'עבירה' אם לא עשו כן, אבל הדבר אינו רצוי. אלו אשר ייסדו את הנוסחאות, הם ידעו מה שהם עשו. והרי הכלל הוא, כי בכל מקום שיש ארמית, עשו שנים מקרא ואחד תרגום.

לכן לא מובן, למה בהרבה קהילות נהגו בשני וחמישי לומר שמו"ת, אחרי הוידוי, לפני והוא רחום וגו'. אין שם ארמית, ואין סיבה שיהיה שמה שמו"ת. היתה להם כוונה טובה, הם רצו להוסיף שיהיה אז עוד י"ג מדות, אבל אין שם ארמית. בכל מקום שישנו תרגום, אפילו ביום הכיפורים, תראו שיש לפני כן ארמית, או אחרי. למשל, בקל ויעבור, שיש לפני כן ארמית בסמוך. גם ישנו עניין בכך, לכפול את י"ג מדות, עם התרגום שהוא יותר מפרש. אבל זהו הכלל, ואי אפשר לשנות את הסדר הזה. לא רצוי.

מצד שני, נראה לי פשוט כי אין הכרח בעבור זאת להגיד את כל סליחת דַּעְנִי לַעֲנִי, מהתחלה ועד הסוף, אלא אפשר לקצר ממנה. למשל, אפשר לפתוח ולומר, דַּעְנִי לַעֲנִי, עֲנִינִי. ואחר כך לומר את הסוף, רַחֲמָנָא, עֲנִינִי. רַחֲמָנָא, שְׂיִיב. רַחֲמָנָא, פְּרוּק. רַחֲמָנָא דְּאַתְּ מְלִי רַחֲמִין, רַחֵם עֲלֵנָא וְעַל כָּל אֲנָשִׁי בְּתַנָּא וכו'. העיקר שיהיה משהו בארמית. ועוד יותר טוב להגיד, דַּעְנִי לַעֲנִי וְחֲסִידֵי וְתַמִּימֵי דִּי בְּכָל דֶּר וְדֶר, עֲנִינִי. בלי לפרט את כל הצדיקים שלפני כן. הזכרנו אותם באופן כללי. אפשר להגיד את הפסקאות האחרונות, ואז לסיים י"ג מדות שמו"ת. אין חובה לומר את

בפסוק ישנה טפחא [במלה מרדנו], כִּי מַרְדְּנוּ בִּי [דניאל ט', ט']. אין חובה לנגן זאת ביחד. וכמו לפני כן 'כי חטאנו, לו', מפרידים, כך צ"ל 'כי מרדנו, בו'.

ישנם כאלה שבכלל לא מדויקים, ברפה ודגש. בפרט באות ביי"ת. לא רק בתפילות, אלא אפילו בקס"ת. אבל אלה החושבים שהם מדויקים, הם סוברים שכן רפוי. אבל כיון שבפסוק כתוב בדגש, אפילו אם יאמרו זאת ביחד, הדבר לא יועיל ולא יציל.

בדקתי בכל הספרים, כולל תאג כת"י מה"ר בניה וכתר בן אשר, ובכולם כתוב 'פו' דגוש. ומובן כי הדגש קל ולא חזק, לפי הטעם טפחא מפריד, לכן אין כאן דין דחיק וכיו"ב.

*

ישנה עוד שגיאה בסידורים, כי במלים לי"י אלהינו, הדפיסו שם הוי"ה, במקום שם אדנות.

זאת אמנם מחלוקת בין מערבאי למדנחאי. מדנחאי גורסים בשם הוי"ה, ומערבאי גורסים בשם אדנות. והרי הלכה כמערבאי, כידוע.

שאלה מהקהל: האם עדיף להגיד עֲנִינִי באריכות, או לומר קצר ואז לשמוע את הפסקא הבאה מפי הש"צ? יש לי מחלוקת בעניין עם איזה אחד צדיק שאני אוהב אותו, הוא מאריך ואני מקצר, ואז אני מצליח לשמוע את הפסקא הבאה מהש"צ. אבל הוא, עדיין אומר 'ענינני'.

תשובת מרן שליט"א: אם הש"צ המשיך, צריכים להפסיק. אפילו לגבי אמן, למרות שישנו עניין להאריך קצת באמירת אמן, אבל ישנם שלוחי ציבור שהם מהירים מדאי. ישנם בקהילות אחרות כאלה שהם ממש מגזימים, ברוך אתה ה' מגן אברהם – אתה גיבור וכו', בכלל לא מניחים זמן לענות אמן, ואז אסור לענות אמן. אם הש"צ התחיל אתה גיבור וכו', ולא הספקת לענות אמן, אסור לך לענות, והעוון בראשו של ש"צ, כי הוא לא נתן לך לענות. עליך להקשיב לברכה הבאה. על כן, אי אפשר להאריך יותר מדאי. ברם בנדון דידן, לגבי ענינני, זאת לא תפילה הכרחית, לא נורא. אבל לא צריכים להגזים יותר מדאי.

הסליחה הזאת, מהתחלה ועד הסוף. הרי היא אינה אחת מן י"ב הסליחות העיקריות, אשר חובה לאמרם.

שאלה מהקהל: ישנן נוסחאות בשאמי, שלא אומרים כלל שמו"ת.

תשובת מרן שליט"א: כי אין את זה בסידורים של ספרדים. הדבר רק אצל התימנים. שנים מקרא ואחד תרגום, זה רק בסידורים שלנו. רשום בתכאליל כת"י מימי קדם.

שאלה מהקהל: מה העניין לומר את התרגום בארמית?

תשובת מרן שליט"א: דבר בעתו מה טוב. להרבות תחינה, והתרגום מפרש טוב את העניין.

שאלה מהקהל: ולהגיד ויעבור וגו' לבד?

תשובת מרן שליט"א: לא כדאי לשנות, את הייסוד שלעניין. זהו שינוי מהותי. צריך לומר, כפי שהדברים נתייסדו.

שאלה מהקהל: חלק מן התימנים אומרים שמו"ת גם ביום חול.

תשובת מרן שליט"א: בשני וחמישי. נכון. אבל אינני מבין זאת. אני יודע שישנם רבים כאלה, אבל הדבר תמוה, כי אין שמה ארמית. כמו שאמרנו. לא מובן, מדוע הם עשו זאת. אמנם הם רצו להרבות בתחנונים, זאת היתה הכוונה שלהם. בפרט בנוסח בלדי, שאין להם את זה אז כמה פעמים. כי בנוסח שאמי מוסיפים ואומרים, אנשי אמונה וכו'. אבל בבלדי, שאין להם זאת, הם באו ואמרו כי לכל הפחות נכפיל את י"ג מדות. ברם, זה נגד התקנה. רואים באשמורות, ובסליחות של יוהכ"פ – זאת שיטה – היכן שישנו משהו בארמית, לפני או אחרי, שמה יש ארמית בי"ג מדות. אם כן, אי אפשר לפרוץ גדר. לא שזה איסור ממש, אבל הדבר נגד הייסוד והתקנות, נגד ההבנה שבכך.

ביאור עניין ה'בת-קול', שיוצאת בכל יום ואומרת 'אוי להם לבריות מעולבונה של-תורה, וכן 'שובו בנים שובבים'. מדוע היא יוצאת, אם אף אחד אינו שומע אותה?

אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום בת-קול יוצאת מהר חורב, ומכרזת ואומרת, אוי להם לבריות מעולבונה של-תורה.

זהו מאמר ידוע ומפורסם, בפרקי אבות, פרק ששי משנה ב'.

ובספר הזה"ק [פרשת נשא דף קכ"ו ע"א] כתוב, בכל יומא ויומא פרוזא קארי ואמר, "עד מתי פתאים תאהבו פתי וגו'", "שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם", ולית מאן דירפין אודניה.

אורייתא קא מכרזא קמיייהו, ולית מאן דישגח. המפרשים מתלבטים בכך. בת קול יוצאת בכל יום, אבל אף אחד אינו שומע את ה'בת קול' הזאת. אין אף אחד בעולם, בכל הדורות, אשר שמע את ה'בת קול' הזאת. אם הדבר לא היה כתוב, לא היינו יודעים מזאת.

א"כ השאלה, בשביל מה ה'בת קול' הזאת יוצאת? אם לא שומעים אותה?

בכמה מקומות בחז"ל, מוזכר המושג 'בת קול'. כגון בגמרא עירובין [דף י"ג ע"ב], א"ר אבא אמר שמואל, שלש שנים נחלקו ב"ש וב"ה. הללו אומרים הלכה כמותנו, והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה, אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כב"ה.

כאן מוכרח להגיד, שבני האדם שמעו זאת. וקל וחומר, לגבי מה שמובא לגבי תנורו של עכנאי [ב"מ דף נ"ט ע"ב], כי אחרי שרבי אליעזר בן הורקנוס ניסה להביא הוכחות מאמת המים, ומן החרוב, ומכתלי בית המדרש, יצתה בת קול ואמרה, 'מה לכם אצל רבי אליעזר, שהלכה כמותו בכל מקום'. חייב להיות שהם שמעו זאת, כי רבי יהושע עמד וענה לבת קול, 'לא בשמים היא'. אלא שהרא"ש אומר, כי את ה'בת קול' הזאת, לא כולם שומעים, רק יחידי סגולה. זה לא שאנשים פשוטים יכולים לשמוע בת קול, אשר באה מן השמים. כך הרא"ש סובר בכל אופן, שלא כל העולם שמע זאת.

אבל לגבי ה'בת קול' דלעיל, לא ידוע על שום יחידי סגולה, אשר שמעו את זה.

לגבי 'בת קול', 'בת' היינו שהקול הראשון יוצא מן השמים, אבל אפילו יחידי סגולה אינם שומעים את הקול הראשון שהוא מן השמים, צריך להיות נביא בשביל כך, אלא הם שומעים רק את הבת של-קול, דהיינו את הקול השני שיוצא מן הקול הראשון. הבת של-קול. את זאת הם שמעו.

וז"ל מהרי"ץ שם, לגבי המלים 'גומל' לאיש חסד כמפעלו'. 'חסד', כן הגירסא, ולא גרסין חסיד. והוא לשון הפסוק [תהלים ס"ב, י"ג], ולך י"י חסד, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. והכוונה, כי אין מן הראוי ולא מן הדין לשלם שכר לאיש העושה טוב, כי מוכרח וחייב הוא לעשות רצון יוצרו, כעבד לאדונו, ודי לו שיתקבל ברצון. ולא די זה, אלא שהקב"ה מתחסד ועושה לפנים משורת הדין, ומשלם לאיש טוב כמעשה הטוב. ולזה אמר הפסוק, אם אתה תגמול טוב לאיש כמעשהו, זה מחסדך הטוב מצד החסד הגמור, לא מן הדין. זהו ולך י"י חסד וכו'.

טוב, שבעים פנים לתורה.

גם כאשר האדם מרגיש את העוולה שהוא עשה, מה שהוא לא בסדר, מה עליו לתקן, מה הוא צריך לעשות ואינו עושה, או אם עשה משהו שאינו נכון, כאשר האדם מרגיש את החוס הזה, הוא צריך להיתפס בכך ולהמשיך, כי הוא נדלק כבר. וישנו מצב, שהאדם בכלל לא מרגיש כשמעוררים אותו. צובטים אותו, והוא לא מרגיש בכלל, שרומזים לו כאן משהו.

על פי הדברים דלעיל, ביאור מאמר הגמרא בתענית [דף כד:]: לגבי רבא אשר נענש על כך שבבית דינו מת אדם שנתחייב מלקות, כי עוררו אותו מן השמים לחזור בתשובה, אבל הוא לא התעורר.

נראה לי, כי זהו ביאור המאמר בגמרא מסכת תענית [דף כ"ד ע"ב]. מובא שם לגבי רבא – שהיה מגדולי חכמי ישראל, מי מאתנו מגיע לקרסוליים שלו? – בזה הלשון, ההוא גברא, דאיחייב בגדא בבי דינא דרבא, משום דבצל גויה. נגדיה רבא, ומית.

היה אדם אחד, שהתחייב מלקות בבית דינו של רבא, כי הוא הלך עם גויה. דבצל, כך הגירסא בזה וכיו"ב בארמית, בשוא. רק בלשה"ק זה בקמץ – שבעל. ואכמ"ל. הוא חייב מכת מרדות מדרבנן, מדברי סופרים, כי זה לא דרך חיתון. הרי התורה אסרה, ולא תתחתן בם וגו' [דברים ז', ג'], ובדרך חיתון חייב מלקות ממש.

כמובן, לא רבא בעצמו היכה אותו, אלא בבי"ד של רבא הלקו אותו. אבל כיון שזהו בי"ד שלו,

אומר רבי אליעזר אזכרי – בעל ספר חרדים, וכן השבט מוסר, כי הבת קול הזאת – של הר סיני, ושל שובו בנים שובבים – כל העולם שומעים אותה. כל אדם שבא לו הרהורי תשובה, שהוא מרגיש התעוררות, הוא אולי חושב שזהו המצפון הפנימי שלו, הוא שומע קול מתוך הלב, אבל זה בא מהבת קול. אמנם לא שומעים את המלים עצמן מהבת קול, אבל זה מפיץ בכל העולם. בבחינת, 'איהו לא חזי, מזליה חזי'. לא שומעים את המלים, אבל כל הרהור תשובה שישנו לאנשים בעולם, הדבר בא מן הבת קול הזאת. מכך התחלת ההתעוררות שלהם. בלי זאת, הם לא היו מתעוררים. כי האדם הוא גשמי, מה פתאום שיהיה לו איזה רצון למשהו רוחני.

הטעות של רוב האנשים היא, כי למרות שהאדם שומע את הקול הפנימי הזה, את ההד של הבת קול הזאת – הגם שהוא מרגיש שהדבר נכון, כי הוא לא בסדר באיזה עניין, עשיתי משהו שאינו נכון, מרגיש איזו צביטה בלבו – עכ"ז הוא אינו מתעורר כראוי. הוא לא ממשיך את ההתעוררות. הוא שמע זאת, וגם אם הוא מבין שהדבר נכון, הוא מנסה לדחות זאת. אולי בעוד שעה, או מחר או מחרתיים, ואז בינתיים הוא מתקרר. המשיך לישון.

כך יש מסבירים את הפסוק, ולך אֲדֹנֵי חֶסֶד, בִּי אֲתָה תִּשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ [תהלים סוף פרק ס"ב]. שואלים, אם ה' משלם לאיש כמעשהו, מדוע הדבר נקרא חסד? אם האדם עשה מצוות, אזי מגיע לו. מדוע זהו 'חסד'?

זאת היא התשובה. המצוה שאתה עושה, זה לא אתה. כי בלי שהקב"ה עורר אותך, לא היית מתעורר לבד. אם כן, הדבר התחיל מהקב"ה. לכן השכר על כך, הוא חסד מצידו.

זהו פירוש נפלא, אם כי מהרי"ץ לא פירש כך את הפסוק הזה [בעץ חיים דף ק"י ע"ב]. מי שיעיין בפיוט יגדל וכו', יראה כי מהרי"ץ אומר, שהסיבה שזה נקרא חסד, היא מפני שהינך עבד של הקב"ה. לא מגיע לך, כיון הקב"ה קנה אותנו לעבדים, כפי שנאמר [ויקרא כ"ה, נ"ה] פִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים, עֲבָדֵי הֵם וגו'. ואם כן, הקב"ה לא חייב לשלם לך.

הדבר נקרא כביכול 'נגדיה רבא'. עשו בהוראתו. ואותו אדם, מת בעיקבות ההלקאה הזאת. אשתמע מילתא בי שבור מלכא, בעא לצעורי לרבא.

דרך אגב, אנשים אשר אין להם מסורת, קוראים, 'שבור' מלכא. אינני יודע, מי 'שבר' אותו? אנחנו קיבלנו במסורת, שבור מלכא, כאילו שזו שי"ן שמאלית, והשי"ן בפתח ולא בשוא. משכו את תנועת השי"ן. אחרי שנים רבות, בדקתי בספרים ישנים, וראיתי כי 'אמת יהגה חיכם'. בספרים הישנים כתוב, סמ"ך אל"ף בי"ת וא"ו רי"ש, סאבור. כך היא הגירסא, בספרים העתיקים. תשובות הגאונים, ומדרש הגדול בכמה מקומות. ממש פלא, כיצד המסורת אצלינו נשמרה בע"פ. מאאמו"ר זצ"ל שמעתי כך לראשונה, שבור מלכא. היה מתקן אותי. שאלתי למה, התשובה כך הגירסא. כך למדנו מפי רבותינו. ואח"כ נודע לי גם מת"ח תימנים נוספים הבקיאם במסורת אבותינו. אבל מי שאינו יודע, הוא מגשש באפילה.

שאלה מהקהל: מה פירוש השם הזה?

תשובת מרן שליט"א: זה בשפה פרסית. אינני יודע פרסית. וכי הינך יודע, מה פירוש השמות שבמגילת אסתר, פרשנדתא, דלפון וכו'? מהו הפירוש של כל שם, מעשרת בני המן? אבל האמת היא, שבספרים מובא פירוש לכך...

שאלה מהקהל: הרב, אני הייתי בתפילה, וישב לידי ספרדי שהתפלל בסידור ספרדי, וכאשר אמרתי 'למשומדים' בקול קצת, הוא הראה לי פתאום שבסידור הספרדי שלו, כתוב למטה בהערה, כי גם האר"י ז"ל היה אומר 'למשומדים', ומביאים שם את כל המקורות, כי כולם היו אומרים כך פעם.

תשובת מרן שליט"א: נכון. אמת. ב"ה כיום חלקם הבינו, גם האשכנזים, כי הנוסחאות שלהם נשתנו מפני הצנזורה. הרי לא הרשו הנצרים להדפיס, 'למשומדים'. אבל לאט לאט, הם הבינו. בכתבי האר"י כתוב כך, למשומדים. אין ספר בעולם, שלא היה כתוב בו למשומדים. רק בהעתקות, במשך הזמן, עד שהדבר נשכח. אצלם אפילו שכיום נוכחו בכך והבינו זאת, ויש שמתקנים, אבל

עדיין לא כולם מסכימים. ישנן כל מיני 'דעות', ואכמ"ל.

ממשיכה הגמרא ואומרת, אמרה ליה איפרא הורמיו, אימיה דשבור – דסאבור – מלכא, לברה, לא ליהוי לך עסק דברים בהדי יהודאי. דכל מאן דבעין מפרייחו, יהיב להו.

איפרא הורמיו, אמו של שבור המלך, היתה אוהבת את היהודים. היה לה קשר טוב עם רבא. רואים זאת, בכמה מקומות בגמרא. והבן שלה הזה, היה רשע, שונא ישראל, בלי אמונה וכו'. אבל היא, היתה מאמינה. כתוב אפילו שהוא שלחה קרבן, שלחה צדקה, ובמסכת נדה מובא כי היא שלחה שאלות של ששים דמים לרבא וכו'. עכ"פ היא אמרה לבנה, תיזהר, אל תתעסק עם היהודים, כי הקב"ה עושה להם מה שהם מבקשים. אל תסתבך. לא כדאי לך. כך היא נתנה מוסר לבנה המלך.

אבל הוא, היה רשע. אמר לה, מאי היא? וכי מה כבר הקב"ה עושה להם?

אמרה ליה, דבצען רחמי, ואתי מיטרא. שמעת דבר כזה? אם ישנה עצירת גשמים, היהודים מתפללים ובא הגשם. אין דבר כזה בעולם.

אם אתם יודעים, בארץ תימן, אפילו הערבים, כמה שהם מתפללים וכו', כאשר היתה בצורת והם ביקשו וראו שלא הלך להם, הם היו מבקשים מהיהודים שיתפללו. הם היו אומרים להם, אתם הילדים של ה', והקב"ה עוזר לכם.

סיפר לי זקן אחד מעירנו [רצאבה], כי היתה פעם עצירת גשמים, ונכנס לתוך ביהכ"נ אחד מחסידי אומות העולם, והוגה בספריהם, שמו רצואן, והוא אמר להם להפתעתם, אנחנו פראים – כמו שנא' על ישמעאל, והוא יהיה פרא אדם – לכן לא נענינו. אולם אתם – היהודים – בנים של ה', רצויים לפניו, ולכן אתם תתפללו. הם יודעים, שהיהודים מביאים גשם. פלא עצום.

תשמעו מה ענה לה, סאבור מלכא. אמר לה, ההוא משום דזימנא דמיטרא הוא. אלא לבעו רחמי האידנא, בתקופת תמוז, וליתי מיטרא.

זאת לא חכמה, שירדו גשמים בחורף, שבין כה וכה זהו זמן של ירידת גשמים. יצא ככה במקרה, שישנו גשם.

שְׁנֵי דוֹכָתִיהָ.

למחר אשכחיה דמרשם פורייה בסכיני. המטה שלו היתה מליאה חתכים וקרעים שנעשו בסכינים. הם חיפשו ולא מצאו אותו במטה, אזי הוציאו את כל זעמם על מטתו.

מסביר רש"י [שם ד"ה בסכיני], שרצו שדים – נ"א מלאכי חבלה, עיין עין יעקב – להרגו, וחתכו את מטתו. והיינו דאמר' בשחיטת חולין בפרק הזרוע (דף קלג.), וליקרויה לרבא, רבא נזוף היה, לא מצינו לו נזיפה בכל הש"ס אלא בזה המעשה, כשביקש הגשמים בתמוז שלא לצורך.

נראה לי, כי רבא עשה טעות. מן השמים עוררו אותו לחזור בתשובה, אבל הוא לא הבין שמעוררים אותו.

אני אומר דברים, בדרך הלימוד. אם אני טועה, חס ושלום, הנני מבקש מחילה מעצמותיו הקדושים. אולם נראה, כי כך היא האמת. זאת אינה עבירה ממש, 'נגדיה רבא, ומית', אבל במדרגות של רבא, כן נחשב שצריך הדבר תיקון.

אותו אדם אשר בא על הגויה, הוא חייב אותו מלקות והוא מת. כיצד הוא מת? הרי צריכים לאמוד תחילה את האדם, לפני שמלקים אותו. כנראה בודאי שאמדו אותו, אבל טעו. ישנו דבר כזה. לפני שהענישו אותו, היה נראה למומחים שהוא לא ימות מכך. ולגבי מה הדין אם האדם מת, כתוב במפורש כי אם הלקו אותו והוא מת, אזי המלקה פטור. וכמו שפסק הרמב"ם בפט"ז מסנהדרין הל"ב, מת תחת ידו, פטור יעו"ש. אולם שאני רבא. תבעו אותו מן השמים על הדבר הזה. כנראה היה צריך לדקדק יותר. או סיבה אחרת. ולכן העונש היה, שסאבור מלכא ירצה לעשות לו קצת צרות. הדבר יהיה בשביל רבא כפרה.

ברם רבא, במקום שיקבל ויסכים לצער הזה, רוצים להוכיח לו שסאבור לא יעניש אותו חנם. ועוד הפעם הוא מבקש שירד גשם. הרי בפעם הראשונה, שהוא ביקש רחמים, לא ירדו גשמים. נו, א"כ תפשפש במעשיך, שמע מינה כי משהו לא בסדר. מה קורה? מדוע לא מקבלים את תפילתך? אבל הוא הולך לכיוון אחר לגמרי, מטיח דברים כלפי מעלה, ריבונו של עולם, למה אינך עושה לנו נסים כפי שעשית בדורות הראשונים?

האמת היא שזהו שקר, כי כאשר היהודים היו מתפללים, היה הגשם יורד באותו הזמן, מצוי אפילו תוך כדי התפילה. אולם הוא מתחכם, כביכול הדבר אינו ראיה, כי בלאו הכי זהו הזמן. אבל, נראה שבתקופת תמוז, הם יצליחו להוריד גשם.

היא שומעת זאת, שלחה ליה לרבא, כוין דעתך ובעי רחמי דליתי מיטרא. כי היא היתה בטוחה, שאם רבא יתפלל, יבוא הגשם.

רבא שומע זאת, בעא רחמי, ולא אתי מיטרא. אוי ואבוי.

אמר לפניו, ריבונו של עולם, אֱלֹהִים בְּאַזְנֵינוּ שְׁמַעְנוּ, אֲבוֹתֵינוּ סִפְרוּ לָנוּ, פֶּעַל פְּעֻלָּת בְּיָמֵיהֶם בְּיָמֵי קֹדֶם [תהלים מ"ד, ב']. ואנו, בעינינו לא ראינו.

אנחנו יודעים שהיו נסים ונפלאות בדורות שעברו, אבל לא כיום. אנחנו בעינינו לא ראינו. מפרש רש"י [הובא בעין יעקב, ובהגהות הב"ח], כלומר, עכשיו הראה לנו נפלאותיך.

אתא מיטרא, עד דשפוך מרזבי דמחוזא לדיגלת. מיד בא גשם, וכל המרזבים של העיר מחוזא, זאת העיר של רבא כידוע, התעלות של ניקוז המים התמלאו, והגיעו המים עד לנהר חידקל. מחוזא, היא על יד החידקל, כמבואר בגמרא במסכת ברכות דף נ"ט ע"ב [וע"ע דקדוקי סופרים כאן הערה ע', ושאר ספרים]. הכל התמלא גשם, כי בא שפע גדול ועצום של מטר. הפלא ופלא.

אתא אבוה, איתחזי ליה בחלמא. ואמר ליה, מי איכא דמיטרח – צ"ל דמִטְרַח, דהיינו שמטריח – קמי שמיא כולי האי??

אביו של רבא, זהו יוסף בר חמא, בא ואמר לו, הטרחת את הקב"ה לעשות נס גדול כזה, והינך נמצא בסכנה. מי לפניך הטריח את הקב"ה עד כדי כך?

לכן תיזהר, קום ושְׁנֵי דוֹכָתְךָ, דְּדָתְחִי עֲלֶיךָ מִן שְׁמִיָּא. בשמים כועסים עליך, רותחים, כי הטרחת את הקב"ה לעשות נס כזה גדול, שלא לפי דרך הטבע. אמנם לא התכוונו מן השמים להענישו, אבל מלאכי חבלה או השדים ינצלו זאת, כיון שאין עליך שמירה. על כן, תשנה את מקומך. אל תישן, היכן שאתה ישן תמיד.

זאת אני אומר, כי אפילו גברא רבה כמו רבא, יתכן שלא יתבונן כי מן השמים 'עוקצים' אותו, צובטים אותו, רומזים לו, שישנו כאן משהו שאינו בסדר. עד שבסוף, היה צריך לסבול ולראות את כל הפחד הזה בַּמָּטָה שלו, אימת מות, 'דמרשם פורייה בסכיני'.

בפירוש ענף יוסף שם, הביא בשם ספר מעין הברכות [בהקדמה], בביאור הפסוק שאמר רבא 'אלהים באזנינו שמענו' וגו', בזה"ל, הכוונה, כי בימי קדם, בהיותינו בנים אהובים למקום ב"ה, היו הנסים למענינו, והיה מראה לנו הישועה בנס גלוי. בדורות הראשונים, היו נסים גלויים.

והיה גלוי לכל העמים, לשתי סבות. לשמח אותנו. ראשית, כי הקב"ה אוהב אותנו, ורצה לשמח את ליבנו, כי הוא עושה לנו אותו ומופתים אשר לא נבראו ולא נשמעו בכל הארץ ובכל הגוים.

דבר שני, ולהגדילנו בעיני העמים, שתפול אימתנו ופחדנו עליהם. כאשר הגוים יראו שהקב"ה עושה לנו כאלה נסים גלויים, אשר אי אפשר לפרשם בצורה אחרת, דברים שיִתְכַּנּו להיות בצורה טבעית, ממילא הם מפחדים להתעסק איתנו. כך היה היה.

אמנם כהיום שירדנו מכבודינו, שאין אנו הגונים, רק הישועה למען שמו וכבודו, עושה הישועה בסתר ע"פ הטבע. שמו של הקב"ה נקרא עלינו, על עם ישראל, אבל גם כאשר הוא עושה לנו נסים, הדבר אינו בגלוי. ניתן לפרשם בצורה טבעית, דברים שאינם חדים וחתוכים.

כמ"ש [דברים ל"א] ואנכי הסתר אסתיר פני וגו' בלי להראות לנו. שלא נשמח בישועה. גם אם נשמח, זאת איננה שמחה גדולה, כמו על נס גלוי.

וגם כדי שלא יהיו נחשבים בעיני העמים, שהעמים חושבים שנעשה ע"פ הטבע. כביכול יצא כך במקרה, שהיהודים הצליחו.

וזהו שפיוון רבא ואמר, רבש"ע, סיפרו לנו פועל פעלת בימיהם. היינו ישועה בפועל, גלוי ומפורסם. ואנו, בעינינו לא ראינו ישועה. 'פועל פעלת', היו נסים גלויים, ישועה גלויה ומפורסמת בפועל, אבל אנחנו לא ראינו בדורותינו כאלה נסים ונפלאות.

וח"ו אותו צדיק לא כפר בישועת השם. זה לא שרבא אמר שאין כעת נסים, בודאי שישנם נסים, אבל אלו נסים שאינם גלויים. רק היה קובל על הסתרת הישועה.

רבא הטיח כאן דברים כלפי מעלה, ובזה הוא עורר על עצמו חרון אף, עד כדי כך שלפי רש"י הוא נקרא נזוף. ובעצם הכל התחיל מכך שהוא היה צריך להבין, את מה שרמזו לו מן השמים, כי עליו לתקן את העוון הזה, של אותו אדם שמת עקב הוראתו.

כפי שאמרנו, מהי הסיבה שרבא נגדיה ומית?

הרמב"ם כותב בהלכות איסורי ביאה [פרק י"ב הלכה א'] כך, ישראל שבעל גויה משאר האומות דרך אישות, או ישראלית שנבעלה לגוי דרך אישות, הרי אלו לוקין מן התורה. שנאמר, לא תתחתן בם, בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנד. אחד שבעה עממין, ואחד כל אומות באיסור זה. וכן מפורש על ידי עזרא, ואשר לא נתן בנותינו לעמי הארץ ואת בנותיהם לא נקח לבנינו.

ובהלכה ב' כתב הרמב"ם, ולא אסרה תורה, אלא דרך חתנות. אבל הבא על הגויה דרך זנות, מכין אותו מכת מרדות מד"ס, גזירה שמא יבא להתחתן וכו'.

מהו המקור של הרמב"ם, שאם זה בדרך זנות, מכין אותו מכת מרדות?

מציין המגיד משנה וז"ל, בברכות פרק הרואה [ברכות דף נ"ח ע"א], רבי שילא נגדיה לההוא גברא דבעל ארמית. היה שם מעשה, שהלשינו עליו למלך, כי הוא דאין דינא בלי רשות מהשלטונות. גם שם רואים, כי רבי שילא נגדיה – לאותו אדם על עבירה זו – וגם כאן רבא נגדיה מאותו טעם. א"כ ראשית, רואים כי פשוט שישנו על כך חיוב מלקות. המגיד משנה לא מציין את הגמרא שהבאנו לעיל, או משום שאיננו מוכרח להביא את כל הראיות. לאו כי רוכלא ליחשוב וליזיל. דא חדא. או יכול להיות שלא היו שלוש תיבות הללו בגמ' תענית שלפניו. כפי שישנם אכן ספרים כאלה, שלא גורסים זאת. ראיתי כי בדקדוקי סופרים בתענית כאן אות ט', הביא בשם

וכדאיתא במס' יבמות [דף ס"ה סע"א] רבא אמר, נושא אדם כמה נשים על אשתו וכו'. וא"כ זה שבעל ארמית, הוא עון פלילי, דלא הוה כמומר לתיאבון שבמס' חולין [דף ד' סע"א], אלא כמומר להכעיס. דהא אף אם לא מצא כיוף ליצרו [לשון הגמ' דמס' קידושין דף מ' ע"א], הו"ל לשאול את פיהן דבי דינא דרבא מקומו, דאז היו ודאי מורים לו כשיטת רבא דמס' יבמות הנז'. או כמו שפסק הרב ספר חסידים [סי' קע"ו והובאו דבריו להלכה למעשה בס' חלקת מחוקק [רס"י כ"ג], ובבית שמואל שם, דטוב לו להוציא זל"ב וכו' יעו"ש, וזה שייך גם עכשיו, והמ"י. ר"ת והמבין יבין.

נראה לי שהוא הפליג כאן. היה יכול לומר בפשיטות, שזה כדברי הרמב"ם, שחייבים על כך מלקות מדברי סופרים. אינני יודע למה הוא הרחיק לכת, מדוע הוא הפליג פה.

שאלה מהקהל: מכת מרדות, זה לא עד שיאמר רוצה אני?

תשובת מרן שליט"א: זה לגבי לקיים מצוה. מי שאינו רוצה לאכול מצה, או לשבת בסוכה, מכין אותו עד שהוא יסכים. או לתת גט. או על עבירה נמשכת. וע"ע בשו"ת פעולת צדיק ח"ב סי' ער"ה. אבל בנ"ד, המדובר על עבירה שכבר נעשתה.

התחלת תשובה לשואל, היתכן שחכמי קסטיליא יטריחו את הקב"ה, שיוריד גשם בתקופת תמוז. ובעניין סיפורי האדמור"ם.

מדוע אני אומר זאת? למה נכנסתי אל העניין הזה? קיבלתי מכתב חשוב מאד בעניין זה, מאת ידידנו הרה"ג פרץ מנחם גרבר הי"ו – ת"ח חשוב מכולל ברסלב, פה בעירנו בני ברק ת"ו – באמצעות ידידנו הרב אבישי טביב הי"ו.

אם אתם זוכרים, הבאנו [בשיעור מוצש"ק ואתחנן] את הסיפור לגבי חכמי קסטיליא, ולטענתו ישנה כאן סתירה. איך חכמי קסטיליא הבטיחו למלך, שיורידו גשם בתקופת תמוז? הרי בכך הם הטריחו את הקב"ה, שהדבר חמור כמו שמצינו במעשה זה של רבא וכו'? הוא קישר מיד בין המלים, 'תקופת תמוז'.

הוא כתב אלי כך, בס"ד.

כמה ספרים, שאינם גורסים שהוא בא על גויה. א"כ אולי גם הרב המגיד לא גרס זאת.

נראה כי הפריע למלכי פרס, שנותנים היהודים עונש מלקות למי שבא על הגויה. מה זה מפריע להם? כנראה הם רצו שתהיה תערובת, אדרבה, שישאלו יתערבו ויתבוללו עם העמים. הרי תמיד מפריע להם, כואב להם, כי עם ישראל הוא [במדבר כ"ג, ט'] עַם לְבָדָד יִשְׁכֶּן. ואם אתם מענישים על כך – הוא ניצל את זה שאותו אדם מת – בגלל זאת הוא יטפל ברבא. מצא לו עילה, מדוע להעניש אותו.

אולי יתכן לומר סיבה אחרת, שזה מפני שהראו בזה פחיתות הגויה. ולא ידעו שלפי דין תורה הבעל ישראלית לוקה מן התורה, עיין רמב"ם פ"א מאישות הל"ד, והל' מלכים ומלחמות פ"ט הל"ז, ועוד.

[רבינו חננאל פירש שהלשינו עליו שהמית אדם ע"כ, ויעו"ש שהיתה לפניו גירסא אחרת, ולא מדובר ברבא אלא ברב יהודה. ומשמע לכאורה עכ"פ מלשונו הנז"ל, שעל זה יצא הקצף, בלי קשר לזה שהיתה הנבעלת גויה. ואף אם לא היה מת, היה המלך מקפיד על עצם המלקות, וכמפורש במעשה דרב שילא שבברכות, אזל אכל ביה קורצי בי מלכא, אמר, איכא חד גוברא ביהודאי דקא דאין דינא בלא הורמנא דמלכא. אבל זה מפני שאפילו להלקות לא היתה לר' שילא הורמנא, משא"כ בנ"ד משמע שהיתה לו – לרבא, א"נ לר' יהודה – הורמנא, רק לא עד כדי מיתה].

הסיבה שאני אומר זאת, מפני שראיתי בספר קב הישר [על ספר הזוה"ק, בראשית דף 176] – לא הבנתי למה הוא כ"כ הסתבך בנושא הזה, במחילה מכבוד תורתו – כי נראה כביכול שהוא לא הבין, מדוע רבא הלכה את אותו אדם?

ולכן הוא בא ומסביר כך, שהוא גברא דאיחייב נגדא בבי דינא דרבא משום דבעל ארמית נגדיה רבא, דהלא אז, עדיין לא נגזרה שום גזירה מלישא כמה וכמה נשים כפי רצונו של-אדם. כביכול, מהי הבעיית שלך? תתחתן עם אשה אחרת.

הוד כבוד גאון עיוז ומגדול, ראש עדה קדושה ויקירה בישראל, אשר כל רז לא אניס ליה, ומפליא פלאות בהנהגת כלל עדתו, המשפיעה מקדושתו על כל יושבי תבל, הגאון האמתי איש חכם ונבון, רבינו יצחק רצאבי, ה' יאריך ימיו ושנותיו, ויזכה להנהיג כלל ישראל עד ביאת גואל צדק, ולישב ראשונה במלכות אכ"ר.

הנה התפעמתי מאד כי ברוב גדולתו, נכתבו מפיו בכתבותיו הק', דברים אשר מאנו אזני שכלי לקבלם כפשוטם, והכחישו בהחלט את אשר ראו עיני, דברים שלא אצרתי במוחי להבין איך עלו על הכתב.

הוא טוען, שהסיפור הזה לא יכול להיות.

אם אתם זוכרים, העניין התחיל בכלל עם טענת הרב לופיאנסקי, לגבי 'נא' 'נא' פעמיים, שע"ז מתקבלת התפילה וכו'. כעת השואל בא מכיוון אחר.

הערה מהקהל: התעוררתי מכך לגבי מה שאומ' עכשיו באשמורות, אתאנו לחלות פניך וכו' נא אל תבישנו, נא אל תשיבנו ריקם מלפניך. יסדו ב' פעמים נא, מטעם זה שאז התפילה מתקבלת. נזכרתי בזה, ומאד התרגשתי.

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד. וישר כוחך.

והדברים אמורים על אשר נכתב בגליון הקודש 'שערי יצחק' פרשת ואתחנן דהאיי שתא שנת התשפ"ד בשל"ה, ועוד נכפלו הדברים 'המסעירים' בגליון הנ"ל דפרשת עקב דהאיי שתא שנת התשפ"ד בשל"ה.

כי לפי פשוטן של דברים, נראה כי הקורא יש לו לראות בקדושי עליון צדיקי קשטיליא, כי רב גובריהו משל האמורא רבא, שבכל עת שמזכירין בדורותינו מלימוד התורה הוטבע המטבע להזכיר שמו עם בר פלוגתיה אביי. תמיד מזכירים אביי ורבא, גדולי ישראל.

וכי הם יותר גדולים מרבא?

והדעת הישרה ממאנת להכיל, איך יובן כי אותם צדיקים 'המגורשים', ידעו ערך תפילה ובקל הבטיחו למלך, דבר אשר בגמרא תענית דף כ"ד עמוד ב' מבואר כי קדוש ה' רבא נתקשה בו, ולימדונו חז"ל כי היה בזה נחשב כמטריח כלפי

מעלה, עד שבא ביטוי בדברי רז"ל כי לא היה עוד מי שהטריח כ"כ.

ועל שתיים אני 'בוכיה'.

א' על העניין אשר הבטיחו דבר כזה, איך היו בטוחים, בדבר שרבא לא היה בטוח בו. והגם שהיו ת"ח המצוינים בשערים, העיוז להבטיח דבר הנקרא הטרחה כלפי מעלה רח"ל.

ב' איך נימא על דור היתום, עם כל מעלותם. וכי ניתן להשוות את הדור שלהם, אל הדור של רבא? אין להשוות לאפס קצהו של אמורא רבא, וגם של אמורא אחר לא יעלה על הדעת.

כעת תשמעו משהו 'ליטויש', ליטאי.

ולפי הנכתב נראה, כי כסיפורי האדמור"ם – זה נראה כמו סיפורים על אדמור"ם – שהצליחו יותר ממש רבינו ע"ה. והוא מוסיף, עפ"ל. אתם יודעים מה זה עפ"ל. כל אחד מבין. כך הוא כותב, זאת הגישה שלו.

גם כאן, נראה כי זו תהא תפיסה הקורא מהדברים.

תן לחכם ויחכם, וכ"ש שניתן לחכימא דיהודאי ויאלפנו בינה, שלא נבין הדברים כפשוטן, ובודאי המעשה שהיה לא כך היה, אלא מְשָל היה. בקיצור, לדעתו הסיפור הזה לא היה ולא נברא.

ויש רק להתחזק בעובדא דתפילה, שהיא העבודה הגדולה של איש הישראלי.

ויאמר רבינו שליט"א איך היה המעשה, שלא יבואו הטיפשים הנמצאים היום בכל פינה ורוח, שילמדו חלילה מרבינו שליט"א לדמות עצמן לאמוראין ולמעלה בקודש.

מאוהבי לקחו, פרץ מנחם גארפער, כולל ברסלב ב"ב.

כפי שאמרתי לכם, זאת גישה ליטאית. אבל האמת היא, שמחתי מאד שהוא כתב זאת, כי חשוב לברר את העניין הזה מבחינה השקפתית. ישנו כאן עניין גדול של השקפה תורנית. הוא טוען, טוב, תדבר על העניין של תפילה, מהו הכוח הגדול של תפילה, אבל לא דברים כאלה, כי בטח הסיפור לא היה ככה. אבל הוא, בעיקר העניין, 'שָׂדָא נֶרְגָא' בכל הסיפור הזה.

להסביר מה בין זה לזה. אגיד רק דבר אחד, כיון שזהו שיך לנושא שפתחנו. באנו לכך מכיוון אחר. רבא היה צריך להסכים מלכתחילה, לקבל את הצער הצפוי מסאבור מלכא, מכיון שהדבר היה משמש בשבילו כפרה על העוון ההוא. רבא לפי גדולתו, היה צריך לקבל את העונש הזה, בגלל אותו אדם שמת, למרות שלא התכוון להרוג אותו. הוא היה צריך לסבול קצת צרות, שיעשה לו סאבור מלכא. לא משמע, שהדבר – הצער הזה – היה משהו חמור. א"כ כל העניין הזה התחיל, בגלל שהוא לא קיבל את הרמז מן השמים, לא התעמק להבין שהוא צריך לתקן את הטעות הזאת, לכפר על העוון הזה, ובגלל זאת נתגלגל כל העניין. משא"כ לגבי הסיפור, של חכמי קסטיליא.

כפי שאמרתי לכם, זאת רק נקודה אחת. יש לנו בעז"ה לפרש עשר דרכים בסה"כ, עשרה חילוקים, מה בין זה לזה.

שאלה מהקהל: אולי מה שאביו של רבא אמר לו שישנה את מקומו, זהו בכדי שהגלות תכפר לו? תשובת מרן שליט"א: בפשטות, זה לא בגלל זה. המפרשים מסבירים, כי ישנה סכנה דוקא באותו המקום, כיון שיש להם רשות להזיק לו במקום מסויים, ורק שם.

וכי העברת מטתו מחדר לחדר, נחשבת גלות? מצאתי אמנם שיש מפרשים כי מצות סוכה באה סמוך מיר אחרי יוהכ"פ, לומר כי אם נתחייבנו ביוהכ"פ גלות בבי"ד של מעלה, יתקיים הדבר ביציאתו מהבית לסוכה, כדאי בתנחומא, אבל זה מדובר כשיש קצת צער בדבר, כגון שצריך לרדת למטה, או לעלות למעלה בגג, כמו שמצינו במשנה מסכת סוכה [פרק ב' משנה ה'] שאמר ר' צדוק, העולם לסוכה.

כעת אנחנו נעצור כאן, ובעז"ה נשאיר את הדברים לשיעור נוסף.

שמחה גדולה לרגל פתיחת הישיבה החדשה לבני תימן איתן התורה.

שמחה גדולה לנו, ב"ה שמעתי כי בשעטו"מ ישיבת איתן התורה, כשמה כן היא, ברוך ה' הדבר קרם עור וגידים, נפתחה כעת בראש חודש אלול,

לגופו של עניין, לגבי סיפורי אדמורי"ם, אכן ישנו כאן משהו. דיברנו בעבר [בשיעור מוצש"ק מטות] לגבי סיפורי נסיעות הבעש"ט במוצאי שבת. אכן ישנה כאן נקודה, שצריכים לחדד אותה. כי ישנם חסידים – חסידי הבעש"ט – שהם קצת מגזימים.

למשל, שמעתי בעבר על חסידים, לכל הפחות חסידות מסויימת, שקשה להם לדבר מה שנדמה להם כי ממעטים בכך מגדלות האדמו"ר. מי יותר גדול, משה רבינו או האדמו"ר? קשה להם להסביר לילדיהם, שמשא רבינו ע"ה הוא יותר גדול מהאדמו"ר. הדבר לא מסתדר להם. זהו כבר משהו שנוגע באמונה. וא"כ הדבר חמור מאד.

*

בכבוד למעכ"ת הרה"ג יונה קלזאן שליט"א שנכנס כעת, ברוך הבא בשם ה'. אהה, אשרינו מה טוב חלקינו. איזו שמחה גדולה, ששיבת איתן התורה נפתחה.

מכיון שמתברר כעת כי נותרו רק 3 דקות לסיום זמן השיעור, והתחלתי כאן נושא שאי אפשר לגמור אותו תוך 3 דקות, על כן אולי אגיד רק עוד דבר אחד קטן, נעצור ונסיים בכך.

זכורני כי בזמנו לפני כארבעים שנה, סיפר לי יהודי ירא שמים, לגבי מה שידוע כי בארצה"ב ישנן רוחות סערה אשר גורמות לאסונות גדולים ועצומים, כמדומני שם 'טייפון', 'הוריקן'. הוא סיפר שאמרו על אחד האדמורי"ם, שהוא שאל מהיכן הרוח הזאת באה, וכאשר אמרו לו את הצד שממנה היא באה, הוא עשה עם ידו לכיוון השני, ואז הרוח 'עברה' לשמה. כך הוא סיפר לי.

אמרתי לו, תגיד לי, לפי דבריך, האדמו"ר הזה הוא יותר מאלישע הנביא? אתם יודעים, מה הוא ענה לי? אכן כן. האדמו"ר הוא יותר מאלישע הנביא. ככה, בהתרגשות עצומה, בבטחון מוחלט. באמונה שלימה. עניתי לו, טוב, אם הינך חושב ככה, מה אני יכול לומר?

עכ"פ לגבי השאלה דלעיל, רציתי להסביר מהו ההבדל שבין העניין הזה של רבא, שהטריח כלפי שמים בתפילה על הגשם בתקופת תמוז, לבין הסיפור של חכמי קסטיליא, אבל אני רואה שלא הספקתי. רציתי להגיד, עשר דרכים וחילוקים,

בעיר אלעד ת"ו. ישיבה קטנה. זה הקטון, גדול יהיה. בראשות ידידנו הנכבד הרב הגאון יונה קלזאן שליט"א, אני רואה כי כל מה שדובר עליו בזמנו [בעלון ישיבת איתן התורה], שהוא ביהן פאר בהעמדת תלמידים רבים מזה כ"ח שנים, נעתר לבקשת רבים לכונן ישיבה לבחורים מצויינים, אשר להתעלות בתורה וביראה הם חפצים, ללא הפרעות ושיבושים למנהגי אבותינו הקדושים, ב"ה הכל מתקיים הלכה למעשה, וזאת שמחה עצומה.

כתבנו בהמלצה בזמנו כך, הקמת ישיבה חדשה לבחורים מובחרים, ברמת לימוד גבוהה ובעיון כמנהג הישיבות הקדושות, וביראת ה' טהורה ושמירת מסורתנו הנאמנה. אשריהם ואשרי חלקם. למשל עכשיו אשמורות יום יום.

ב"ה הוא בנה לו צוות נפלא, הרב איתמר חבשוש, הרב אלעזר יוסף, והרב אריאל קלזאן. והרב אליהו נהרי, המנהל, המסייע והבונה בכל מאודו ובכל נפשו בכל התחומים, מלבד על המחיה ועל הכלכלה. הדבר לא סתם. בכלל לא פשוט. שמעתי שעבדו חודש ימים במסירות נפש, עם כל בני ביתו ובני משפחתו, עוד הרבה לפני הקמת הישיבה, ממש מסרו את נפשם על הקמת הישיבה, להרים את דגל התורה. גם ידידנו רבי ברק צברי נר"ו, שהוא משקיע מהונו ומאונו לטובת הישיבה. מלבד עצם המקום. הוא האכסניא. הישיבה שוכנת בביהכ"נ שהוא בנה, תפארת זכריה. ב"ה זו דבר גדול.

צריכים לברך אותם, ש'כן ירבה וכן יפרוץ, שיתקיים בהם איתן מושבך, ושים פסלע קנך [במדבר כ"ד, כ"א]. והיה ראשיתך מצער, ואחריתך ישגה מאד [איוב ח', ז']. הירעים בדמעה, ברגה יקצרו [תהלים קכ"ו, ה']. להגדיל תורה ולהאדירה. ותיכתבו כולכם בספר החיים ובספר הזכרון, אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

"מנויים לחיים"

ניתן לעשות מנוי חדשי (בהו"ק או בכ"א), לקבלת חוברות "שערי יצחק" מדי חודש לביתכם דרך הדואר.

לציבור הקדוש!

עריכת השיעורים בטוב טעם ודעת, הדפסתם והוצאתם לאור, כרוכות בעלויות רבות! על כן הננו פונים אל כל אחד ואחד, לסייע לנו בהוצאות מרובות אלו עלות הקדשת שיעור: 500 ₪ ל"מנויים לחיים" – 300 ₪ בלבד. ומן שמיא תבורכו בכל מידי דמיטב, בני חיי ומזוני. בברכת התורה הנהלת יד מהרי"ץ טלפון: 050-4140741.

אלול

אשמורות

אהבת בשנה

פני חיי ומזוני

כמדי שנה בימי הרחמים והסליחות מתקיימת בס"ד

המגבית השנתית

לטובת פעילות מוסדות יד מהרי"ץ - הארגון העולמי להפצת תורה ומסורת יהדות תימן

שמות התורמים יובאו בפני מרן הגאון הצדיק

יצחק רצאבי

שליט"א

רבינו

פוסק עדת תימן

אשר בכוח תורתו הקדושה והטהורה יעתיר עבורם בתפילה

בעת רצון נדירה ומיוחדת

ויזכו לברכתו הכוללת כל הישועות, כפי שנחקקה בכתב יד קדשו:

"ברכות שמים מעל יחולו על כל המסייעים, שיזכו לבני חיי ומזוני"

למסירת שמות לתפילה הנדירה, לבריאות ולהצלחה ולפרנסה טובה, או לעילוי נשמות:

ובעמדות
"נדרים פלוס" ו"קהילות"

050-4140741 | 050-4145141

התרומות מוכרות לצרכי מס לפי סעיף 46